

Зміст консультативної діяльності шкільного соціального педагога: аналітичний огляд наукових джерел

У статті виокремлено та проаналізовано основні напрями дослідження консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ: загальні засади соціально-педагогічного консультування в школі; зміст і тематику консультування в діяльності шкільного соціального педагога; основні проблеми консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ.

Ключові слова: соціальний педагог, соціально-педагогічне консультування, шкільне консультування, консультативна діяльність соціального педагога ЗОШ.

Постановка наукової проблеми та її значення. Професія соціального педагога не нова в Україні. Такі фахівці працюють у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах різного типу, позашкільних установах, соціальних центрах тощо, сприяючи створенню в них сприятливих умов для соціалізації дітей, надаючи їм вчасну соціальну допомогу й підтримку, зокрема в реалізації прав і свобод, задоволенні соціокультурних потреб, охороні їхнього життя та здоров'я, розвитку особистості, а також у розв'язанні життєвих проблем і підготовці до самостійного життя в суспільстві. Соціальний педагог у своїй діяльності виконує комплекс функцій: діагностичну, профілактичну, захисну, профілактичну тощо.

Важливе місце в професійній діяльності соціального педагога займає і консультативна функція. Її реалізація прописана в низці законодавчих актів України. Так, відповідно до Наказу МОН № 864 від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України», серед функцій соціального педагога названо й консультативну. Зокрема, указано, що соціальний педагог «дає рекомендації (поради) учням, батькам, вчителям та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим, молодіжним об'єднанням, дітям, підліткам, які потребують піклування чи знаходяться у складних життєвих обставинах тощо» [15]. У Наказі МОН України № 665 від 01.06.13 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» зазначено, що «Педагог соціальний ... надає необхідну консультативну психолого-педагогічну допомогу дитячим, молодіжним, громадським об'єднанням, групам соціального ризику, дітям та підліткам, які потребують допомоги» [14]. Отже, важливість консультативної функції не підлягає сумніву.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Низку питань соціально-педагогічної роботи в освітніх закладах розкривають А. І. Конончук, Н. П. Красновою, Л. П. Сокольською, З. М. Шевців, Т. А. Шишковець та ін.; окремі аспекти консультативної роботи соціального педагога висвітлюють Л. М. Завацька, Ю. В. Ключан, О. Г. Коломієць, О. В. Пожидаєва, Г. М. Раковська, М. В. Шакурова, С. Я. Харченко та ін. Водночас практичних розробок, які безпосередньо стосуються консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ, порівняно небагато (О. О. Щанкіна, Т. В. Воленчук, О. О. Гаврилюк та ін.). Водночас, як показує практика соціально-педагогічної діяльності, реалізація означеної функції пов'язана з низкою труднощів об'єктивного й суб'єктивного характеру. По-перше, в освітніх закладах України до діагностично-консультативної діяльності переважно залучаються практичні психологи, а соціальних педагогів орієнтують більше на процес профілактики. По-друге, доволі поширеними серед учителів та батьків залишаються стереотипно-хибні уявлення про першочергову значущість професійної діяльності соціального педагога для осіб, які належать до групи ризику, а тому часто поза увагою залишаються ті діти, які потребують кваліфікованої консультативної підтримки, зокрема для забезпечення гармонійного розвитку особистості. По-третє, у педагогічній літературі окреслені (хоча й не завжди однозначно) мета, завдання, зміст і напрями консультативної діяльності соціального педагога, однак фактично відсутнє чітке обґрунтування стратегії, організаційно-педагогічних умов такої діяльності та особливостей методів консультативного впливу в умовах ЗОШ. Означені суперечності зумовили вибір теми й визначення мети дослідження: проаналізувати соціально-педагогічну літературу, яка присвячена проблемі консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ, та визначити її теоретичну розробленість.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відповідно до мети дослідження та в процесі опрацювання результатів теоретичних узагальнень виокремили основні напрями дослідження консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ: 1) загальні засади соціально-педагогічного консультування у школі; 2) зміст і тематика консультування в діяльності шкільного соціального педагога; 3) основні проблеми консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ.

Щодо питання загальних засад шкільного соціально-педагогічного консультування встановили, що поняття соціально-педагогічного консультування, його мета, завдання, предмет, функції, напрями, види та етапи висвітлено в багатьох роботах вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них:

1) дисертація Г. М. Раковської «Социально-педагогические условия развития доверительного взаимодействия субъектов консультирования» (2000);

2) окремі підручники та посібники (О. М. Хахлова «Консультирование как форма профессиональной социально-педагогической деятельности» (2005), Т. В. Воленчук «Консультація у роботі соціального педагога» (2011), О. О. Щанкіна «Социально-педагогическое консультирование учащихся и родителей» (2013), Н. П. Краснова, С. Я. Харченко, Я. І. Юрків «Соціально-педагогічне консультування» (2012));

3) розділи підручників і посібників (М. В. Шакурова «Технология индивидуального консультирования» (у навчальному посібнику «Методика и технология работы социального педагога», 2004), В. Є. Сорочинська «Психологічне консультування в системі роботи соціального педагога» (у навчальному посібнику «Організація роботи соціального педагога», 2005), Т. А. Шишковець «Социально-педагогические подходы к индивидуальному консультированию» («Справочник социального педагога: 5–11 классы», 2007), Л. М. Завацька «Консультування як технологічний спосіб вирішення соціально-педагогічних проблем (у навчальному посібнику «Технології професійної діяльності соціального педагога», 2008), З. М. Шевців «Особливості консультування в діяльності соціального педагога» (у навчальному посібнику «Основи соціально-педагогічної діяльності», 2012));

4) тематичні статті (Д. І. Москальова «Социально-педагогическое консультирование как форма социально-педагогической деятельности» (2010), О. Г. Коломієць «Роль консультування в діяльності соціального педагога» (2010), Ю. В. Клочан «Особливості соціально-педагогічного консультування» (2012), О. В. Пожидаєва «Сутність та види консультування в соціально-педагогічній діяльності» (2012), О. О. Гаврилюк «Консультування як метод роботи майбутнього соціального педагога у навчальному закладі» (2014)).

Варто зазначити, що в названих вище роботах немає чіткого розмежування між соціально-педагогічним консультуванням населення загалом і консультативною діяльністю соціального педагога в системі освіти. Такої позиції дотримуються, наприклад, Т. А. Шишковець і О. О. Щанкіна, які соціально-педагогічне консультування стосовно учнів та батьків визначають як кваліфіковану *допомогу*² особам, що випробовують різні проблеми, для їх соціалізації, відновлення і оптимізації їхніх соціальних функцій, вироблення соціальних норм життєдіяльності та спілкування [20, с. 102; 24, с. 15]. Досить узагальнено О. О. Щанкіна визначає і поняття суб'єкта консультування під час роботи з дітьми та їхніми батьками (як «культурно-продуктивну особу, що володіє відчуттям перспективи, діє усвідомлено, здатна розробити різні стратегії поведінки і здатна аналізувати ситуацію з різних точок зору»). Не можна однак погодитися і зі змістом деяких завдань консультування, які визначила вчена, оскільки консультант не повинен оцінювати клієнта. Серед таких завдань: соціальне (оцінити вчинок, поведінку); етичне (оцінити з позиції добре або погано вчинки і дії клієнта); етичне (оцінити діяльність клієнта з позиції добра та зла); особове (оцінити реакцію клієнта на інформацію, яка доходить до нього) [24, с. 15].

На основі вивчення літератури можемо також відзначити спроби вчених окреслити специфіку саме шкільного соціально-педагогічного консультування. Так, В. В. Шульга (2004) називає консультування – професійною *допомогою* клієнтові (учням, учителям, адміністрації, батькам, іншим особам, які займаються виховують дитину) в пошуку розв'язання проблемної ситуації. Консультативна робота, на її погляд, – це надання порад, рекомендацій учням, батькам, учителям та іншим особам, які звертаються до соціального педагога [23].

Деякі вчені трактують консультативну діяльність соціального педагога як один із його *напрямів* роботи в навчальному закладі. Так, Н. П. Краснова (2011) зазначає, що соціально-педагогічне

² У у тексті курсив наш.

консультування – це «мисленнєва побудова варіанта рішення проблеми педагогічними засобами» [11, с. 80]. Л. П. Сокольська (2006) консультаційну роботу вважає не лише основним напрямом, а й *завданням* діяльності соціального педагога в ЗОШ. Його суть полягає в індивідуальному та груповому консультуванні дітей, батьків, педагогів, адміністрації з питань розв'язання проблемних ситуацій, конфліктів, зняття стресу, виховання дітей у сім'ї і тощо [19, с. 6]. Водночас подальший аналіз тексту навчального посібника засвідчує, що дослідниця досить багатозначно розуміє цей феномен, оскільки відносить консультування також до *технологій*, які оптимізують діяльність соціального педагога [19, с. 14], *методів* формування позитивної поведінки [19, с. 48], основних *форм* вуличної соціальної роботи [19, с. 20], а також форм проведення корекційної роботи з важковиховуваними дітьми та підлітками в закладах освіти [19, с. 46].

Подібну неоднозначність знаходимо і в статті О. О. Гаврилюк, яка в назві говорить про «консультування як *метод* роботи соціального педагога», однак у тексті розвідки консультування потрактовано як «одним із *напрямів* роботи соціального педагога, у процесі якого він допомагає клієнтові проаналізувати і зрозуміти сутність його важкої життєвої ситуації і запропонувати різноманітні варіанти, які можуть бути використані для розв'язання проблеми» [3, с. 84]. Дослідниця також зазначає, що соціальний педагог під час консультування не повинен нав'язувати клієнтові своє розуміння проблеми, а домагатися максимального розширення свободи вибору варіантів розв'язання проблеми, тому що саме соціальний педагог виступає медіатором (посередником) або фасилітатором (стимулятором) ресурсних можливостей клієнта.

С. О. Борисюк (2012) указує, що в аспекті розв'язання проблем шкільної дезадаптації підлітків «найчастіше соціально-педагогічне консультування виступає у формі *поради*, визначення альтернативних шляхів розв'язання проблеми, надання клієнтові необхідної інформації». Окрім того, дослідниця зазначає, що «основою соціально-педагогічного консультування виступає феномен *допомоги*, який проявляється в трьох аспектах: освітньому, посередницькому, психологічному» [1, с. 159].

Щодо змісту й тематики консультативної діяльності шкільного соціального педагога, то, як показує аналіз результатів реферування соціально-педагогічної літератури, вона досить різноманітна. Зокрема, О. Г. Коломієць у статті «Роль консультування в діяльності соціального педагога» (2010) зазначає, що в практиці такий фахівець найчастіше стикається з проблемами взаємовідносин (між однолітками, учителями й учнями, батьками й дітьми), а також із проблемами, які пов'язані з нестачею інформації (про напрями роботи соціальних установ, вікові особливості дітей та ін.). При цьому найбільш поширеним видом роботи соціального педагога дослідниця вважає саме консультування батьків і учнів [5, с. 68].

Ю. В. Ключан у статті «Загальна характеристика напрямів соціально-педагогічної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі» (2012) акцентує свою увагу на змісті консультування на рівні участі в управлінні школою. «Консультування адміністрації передбачає: проведення соціально-педагогічних досліджень у педагогічному, учнівському, батьківському колективах, результати яких мають забезпечувати прийняття адекватних управлінських рішень; участь у вирішенні конфліктів навчального закладу з учнями та батьками» [4, с. 281].

Д. І. Москальова в розвідці «Социально-педагогическое консультирование как форма социально-педагогической деятельности» (2010) вказує, що діяльність соціального педагога в школі передбачає соціально-педагогічне консультування учнів, які опинилися в складній життєвій ситуації, батьків, педагогів, класних керівників щодо розв'язання соціально-педагогічних проблем дитини, її професійного самовизначення, передпрофільної підготовки і т. д. Вчена зазначає: «Головне для соціального педагога при проведенні консультування – розуміти, що його метою є допомога і соціально-педагогічна підтримка учнів, їхніх батьків і вчителів. Для батьків консультування є одним із способів педагогічної освіти, яке допомагає в освоєнні прийомів і методів виховання своїх дітей, в організації з ними педагогічно доцільної і позитивної взаємодії. Воно повинне сприяти й оптимізації зв'язків школи з батьками і дітей зі школою» [13, с. 46].

Найбільш ґрунтовно та багатоаспектно проаналізовано сутність соціально-педагогічного консультування в діяльності шкільного соціального педагога ЗОШ у роботі Т. А. Шишковець «Справочник социального педагога: 5–11 классы» (2007). Зокрема, зміст цього напрямку вчена визначає як організацію і проведення індивідуальних консультацій для учнів, що опинилися у важких життєвих ситуаціях; консультування і спеціалізовану допомогу учням у професійному визначенні; консультування батьків, педагогів, адміністрації, класних керівників щодо розв'язання соціально-педагогічних проблем і ін. [20, с. 33]. Дослідниця також окремо розглядає питання професійного консультування учнів, яке вона розуміє як систему надання дієвої допомоги учням у

їхньому трудовому самовизначенні, засновану на вивченні особи, без нав'язування думок і підміни права людини на свободу вибору професії [20, с. 121].

Щодо окремих проблем шкільного соціально-педагогічного консультування, то ми встановили, що робота, спрямована на їх розв'язання, може здійснювати у вигляді:

1) консультації як безпосередньої консультаційної бесіди з батьками та педагогами, які працюють з обдарованими учнями в загальноосвітніх навчальних закладах (В. В. Костіна, К. Ю. Яковенко, 2010), з дітьми трудових мігрантів (В. М. Пігіда, 2011) тощо;

2) консультування як окремого напрямку діяльності під час надання допомоги випускникам шкіл-інтернатів (Н. П. Краснова, 2011), підліткам із сімей трудових мігрантів (І. Ф. Лизун, 2012, В. М. Пігіда, 2012), дітям-сиротам і дітям, які залишилися без піклування батьків (Ю. О. Розанова, 2012), підліткам із проблеми шкільної дезадаптації (С. О. Борисюк, 2012), загалом школярам різного віку (Т. В. Воленчук, 2011, Л. А. Кабаніна, 2015, А. І. Конончук, 2014).

Так, В. В. Костіна та К. Ю. Яковенко (2010) трактують соціально-педагогічне консультування як проведення консультацій для батьків і педагогів для надання потрібної інформації щодо особливостей виховання обдарованих учнів [8, с. 22].

Н. П. Краснова (2011) соціально-педагогічне консультування вважає формою надання допомоги випускникам сирітського закладу в розв'язанні проблем, пов'язаних із порушенням процесу соціалізації [9, с. 155]. Дослідниця вказує, що «необхідною умовою проведення консультації є бажання отримати допомогу у розрішенні питань (складностей), а також готовність прийняти на себе відповідальність за зміни своєї життєвої ситуації» [9, с. 156]. Згідно із даними дослідниці, вихованців (випускників) сирітських закладів найчастіше хвилюють питання взаємостосунків (пошук друга, партнера, супутника життя) та подолання страхів. Окрім того, у статті розкрито специфіку консультативної роботи з випускниками інтернатних закладів, а також результати такої консультації [9, с. 164], що дає підстави говорити про спробу представити вже цілісну технологію консультативної допомоги означеній категорії дітей.

В. М. Пігіда (2011) вказує, що технологія консультування дітей трудових мігрантів у соціально-педагогічній діяльності представляє собою роботу спеціаліста, спрямовану на допомогу дитині в усвідомленні її проблем, подоланні конфліктів, розв'язанні складних життєвих ситуацій, гармонізації відносин з іншими та із самим собою [16, с. 9]. Дослідниця також зазначає, що діти трудових мігрантів можуть потребувати консультативної допомоги різного характеру: психологічної (подолання психологічних проблем, нормалізація внутрішнього стану, боротьба зі стресами, формування адекватної самооцінки, упевненості в собі та ін.), соціально-педагогічної (підвищення мотивації до навчання, організація вільного часу, подолання проблем у спілкуванні із соціальним оточенням та ін.), інформаційної (надання потрібної інформації, просвітницька діяльність з питань, що цікавлять дитину та ін.), правової (інформування дитини про її права та обов'язки, а також права й обов'язки батьків, які перебувають за кордоном, родичів чи інших людей, що тимчасово наглядають за дитиною, підвищення правової грамотності дитини та ін.) тощо. Інформація, отримана під час консультування, допоможе дітям трудових мігрантів орієнтуватися в різних життєво важливих питаннях, правильно будувати свою поведінку тоді, коли вони не мають змоги отримати пораду й підтримку батьків через їх перебування на заробітках в іншій країні та обмеженість спілкування й виховного впливу [17, с. 131–132]. Водночас вчена теж не завжди чітко розмежовує консультування і просвітництво.

І. Ф. Лизун (2012), вивчаючи роль соціально-педагогічного консультування в роботі з дітьми трудових мігрантів, зазначає, що така технологія «є оптимальною для забезпечення усвідомлення важливості набуття ними соціальних навичок, ролей; допомагає оволодіти ефективними прийомами спілкування у ... співтоваристві, представленому підлітками і старшими школярами, норми і цінності яких достатньо мінливі» [12, с. 95].

Т. В. Воленчук у книзі «Консультація у роботі соціального педагога Практичні поради» (2011) стисло аналізує загальні засади соціально-педагогічного консультування, однак наводить досить широку добірку матеріалів для бесід і консультацій. Вона відштовхується від тих запитів, із якими найчастіше звертаються до соціального педагога. Серед них: а) запити дітей про те, як стати впевненим у собі, правильно обстоювати свій погляд, заспокоїти нерви під час екзаменів, боротися з образами тощо; б) запити батьків про те, як зрозуміти підлітка, допомогти дитині завести друзів, виховувати й карати, допомогти дитині пережити розлучення батьків, подолати негативні емоції чи страх та ін. [2, с. 1].

А. І. Конончук (2014) вважає консультування окремим напрямом профорієнтаційної роботи соціального педагога. Дослідниця зазначає, що в процесі консультування здійснюється надання учням допомоги (обґрунтованих порад) упродовж їхнього професійного самовизначення (щодо

його напрямів, засобів): у виборі найбільш прийнятної для кожного з них галузі трудової діяльності, професії; виробленні та корекції плану реалізації цього вибору, його практичному здійсненні; у виявленні й розвитку якостей особистості, важливих для роботи з обраною професією. Окрім того, вчена наголошує, що «консультативну роботу зі старшокласниками в контексті профорієнтаційної роботи соціальному педагогу необхідно проводити у тісній співпраці з практичним психологом, медичним працівником, батьками учнів, вчителями» [6, с. 12].

Багато соціальних педагогів – і теоретиків, і практиків – переконані, що допомога у вихованні школярів неможлива без проведення *консультування батьків*. Так, Л. П. Сокольська в книзі «Робота соціального педагога в закладах освіти» (2006) сімейне консультування визначає як «пораду соціального педагога з питань, пов'язаних із розвитком, вихованням та навчанням дітей і підлітків» [19, с. 30]. О. Ф. Усик (2012) указує, що «сімейне консультування забезпечує розкриття основних сфер змістової життєдіяльності родинного виховання, а саме: батьківський обов'язок, батьківська любов, батьківський інтерес» [21, с. 384]. Н. П. Краснова (2013) зазначає, що «між батьками й дітьми молодшого шкільного віку можуть виникати такі варіанти проблем, що вимагають проведення соціально-педагогічного консультування» [10, с. 21].

Переважно на інформаційній функції консультування зосереджує свою увагу А. І. Конончук, розглядаючи питання соціально-педагогічної роботи з батьками наркозалежних підлітків. «У соціально-педагогічну роботу повинно входити консультування батьків підлітків з питань дії психоактивних речовин на організм, проблем екології, біофізіологічних, психологічних і навколишніх факторів ризику виникнення наркоманії у конкретного підлітка в конкретній сім'ї, пошук рекомендацій антинаркотичних альтернатив для підлітків та їх батьків, консультації щодо здорового способу життя і загального оздоровлення». – зазначає вчена [7, с. 81].

Т. А. Шишковець, аналізуючи зміст роботи шкільного соціального педагога з батьками учнів 5–11 класів (2007), розвиває його у двох аспектах: 1) консультування як один із методів роботи із сім'єю залежних від алкоголю, мета якого полягає в підвищенні педагогічної культури батьків (під час такого консультування соціальний педагог прагне встановити контакт із дорослими членами сім'ї, допомагає усвідомити причини сімейного неблагополуччя, характер виховних помилок, корегує взаємовідносини батьків і підлітків) [20, с. 166]; 2) соціально-педагогічне сімейне консультування. Щодо останнього напрямку, то вчена наводить таку його зразкову тематику: виховання дітей у сім'ї; проблеми внутрішнього й зовнішнього спілкування сім'ї; пропаганда здорового способу життя; духовно-ціннісні орієнтації; організація життєдіяльності [20, с. 176]. Дослідниця також уводить поняття «консультант-інформатор», вважаючи, що соціальний педагог виконує цю роль, працюючи з батьками, зокрема: роз'яснюючи можливі наслідки дій, коментуючи нормативно-правову базу дій і їх наслідків, даючи психолого-педагогічні рекомендації, адреси фахівців і тощо [20, с. 58]. Однак у такому тлумаченні не зовсім зрозуміло, як вона розмежовує консультативну і просвітницьку функції фахівця.

Н. П. Краснова, С. Я. Харченко та Я. І. Юрків у навчальному посібнику «Соціально-педагогічне консультування» (2012) теж розглядають питання консультування батьків молодших школярів, підлітків, старшокласників як складову частину сімейного консультування [22, с. 224–265]. Не применшуючи цінність наведених авторами порад, хочемо, водночас зазначити, що курси і спецкурси, пов'язані з консультуванням, уводять зазвичай для студентів четвертого року навчання, тобто таких, які мають відповідні знання з вікової і педагогічної психології, а тому видається більш доцільним пропонувати їм вже певний алгоритм, технологію роботи із цими віковими групами, а не наводити їхню докладну характеристику (зокрема, фізіологічні та соціальні особливості розвитку молодших школярів і підлітків). По-друге, зміст матеріалів, наведених у посібникові, передовсім стосується просвіти батьків щодо низки особливостей гіперактивних дітей, дітей із синдромом дефіциту уваги й тривожних, хоча, можливо, автори мають на увазі інформаційне консультування. Однак не зовсім зрозуміло, як допоможе студентам організувати консультування батьків інформація, наведена в підрозділі 3.2 з назвою «Соціально-педагогічне консультування батьків молодших школярів, підлітків, старшокласників», яка стосується характеристик подружжя, їхніх проблем, сутності дошлюбного спілкування, питань, що потрібно ставити майбутньому подружжю тощо [22, с. 224–231].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Узагальнивши результати аналізу літератури, присвяченої різним питанням організації консультативної діяльності соціального педагога ЗОШ, можна зробити низку висновків. По-перше, найчастіше консультування в діяльності соціального педагога ЗОШ розглядають як напрям, завдання та функція соціального педагога, що є професійною допомогою клієнтам (учням, батькам, учителям) і здійснюють у вигляді надання

порад, рекомендацій. Водночас, вивчення загальних засад такого консультування показує, що недостатньо визначені на сьогодні питання мети, завдань, функцій, структури, видів такої діяльності саме в середовищі ЗОШ.

По-друге, окремими дослідниками визначені основні напрями консультативної діяльності соціального педагога, однак їх не завжди можна чітко класифікувати, оскільки сюди відносять і проблеми взаємовідносин (з однолітками, батьками, вчителями), і проблеми, пов'язані з нестачею інформації (наприклад, щодо професійного визначення), і низку труднощів, що виникають в учнів, які опинилися у важких життєвих ситуаціях, та багато інших.

По-третє, узагальнення підходів учених до видів саме шкільного-соціально-педагогічного консультування дає змогу стверджувати, що його розглядають переважно як індивідуальне за кількістю клієнтів; короткотермінове та довготермінове за тривалістю; очне за видом контакту; кабінетне за місцем проведення; вербальне за джерелом передавання інформації; психолого-педагогічне за змістом проблеми; інформаційне, підтримувальне й посередницьке за функціями (відповідно до класифікації Н. І. Нікітіної та М. Ф. Глухової). Тобто окремі види консультування, наприклад групове, дистанційне, невербальне, на сьогодні не розроблені, що, безперечно, обмежує можливості фахівця.

І останнє: найбільш поширеним видом роботи соціального педагога ЗОШ вважають саме консультування батьків і учнів. Водночас, методика такого консультування розроблена лише стосовно окремих проблем (наприклад, професійне консультування) чи окремих категорій дітей (наприклад, діти мігрантів), а тому є потреба в розробленні певного алгоритму, який дає змогу певним чином технологізувати консультативну діяльність соціального педагога ЗОШ, підвищивши її ефективність.

Ураховуючи означене, перспективним бачимо глибше дослідження питань підготовки соціальних педагогів до консультативної діяльності в ЗОШ та розроблення стратегії і тактики такої діяльності.

Джерела та література

1. Борисюк С. О. Вивчення стану шкільної дезадаптації підлітків як важливий аспект підготовки фахівців до практики соціально-педагогічного консультування у школі / С. О. Борисюк // Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Сер. : Псих.-пед. науки. – 2012. – № 6. – С. 158–161.
2. Воленчук Т. В. Консультація у роботі соціального педагога [Електронний ресурс] / Т. В. Воленчук. – Новоград-Волинський, 2011. – 83 с. – Режим доступу : <http://nv-imc.edukit.zt.ua>
3. Гаврилюк О. О. Консультування як метод роботи майбутнього соціального педагога у навчальному закладі / О. О. Гаврилюк // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 24–25 квіт. 2014 р.) / [редкол. : Є. М. Потапчук (голов. ред.), О. В. Кулешова, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич, Л. Г. Параскевич]. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – С. 83–84.
4. Клочан Ю. В. Загальна характеристика напрямів соціально-педагогічної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі / Ю. В. Клочан // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 36. – С. 276–283.
5. Коломієць О. Г. Роль консультування в діяльності соціального педагога / О. Г. Коломієць // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. : Пед. науки. – 2010. – Вип. 183, ч. 4. – С. 67–70.
6. Конончук А. І. Професійне самовизначення старшокласників як мета профорієнтаційної роботи соціального педагога ЗНЗ / А. І. Конончук // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Сер. : Пед. науки. – 2014. – Вип. 115. – С. 110–113.
7. Конончук А. І. Соціально-педагогічна робота з батьками наркозалежних підлітків / А. І. Конончук // Вісн. Черкас. ун-ту : наук. журн. – Вип. 123. Сер. : Пед. науки. – 2008. – С. 79–83.
8. Костіна В. В. Організація соціально-педагогічної діяльності з батьками та педагогами, які працюють з обдарованими учнями у загальноосвітніх навчальних закладах / В. В. Костіна, К. Ю. Яковенко // Вісн. Черкас. ун-ту : наук. журн. – 2010. – Вип. 183. Ч. II. Сер. : Пед. науки. – С. 20–25.
9. Краснова Н. П. Консультування випускників шкіл-інтернатів у роботі соціального педагога / Н. П. Краснова // Вісн. ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 4 (215). – С. 154–166.
10. Краснова Н. П. Методика соціально-педагогічного консультування батьків з вирішення проблем дітей різного шкільного віку / Н. П. Краснова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 3. – С. 20–31.
11. Краснова Н. П. Напрями та типові технології діяльності соціального педагога в загальноосвітній школі / Н. П. Краснова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 1. – С. 71–82.

12. Лизун І. Ф. Роль соціально-педагогічного консультування у роботі з підлітками із сімей трудових мігрантів / І. Ф. Лизун // *Наук. зап. Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя. Сер. : Псих.-пед. науки.* – 2012. – № 4. – С. 94–97.
13. Москалєва Д. И. Социально-педагогическое консультирование как форма социально-педагогической деятельности / Д. И. Москалєва // *Психолого-педагогическое наследие прошлого в современной социально-педагогической деятельности : материалы VII Междунар. Макаренк. студ. пед. чтений (Екатеринбург, 8 апр. 2010 г.) / [сост. Н. Г. Санникова; ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т»].* – Екатеринбург : [б. и.], 2010. – С. 45–46.
14. Наказ МОН № 665 від 01.06.13 року «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>
15. Наказ МОН № 864 від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/socialnijpedagogvosviti/planuvanna-roboti>
16. Пігіда В. М. Соціально-педагогічна діяльність з дітьми трудових мігрантів / Пігіда Віра Миколаївна // *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту : зб. наук. ст. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота.* – Вип. 21. – Ужгород, 2011. – С. 1–13.
17. Пігіда В. М. Форми й методи соціально-педагогічної підтримки дітей трудових мігрантів у системі взаємодії соціальних служб та навчальних закладів / В. М. Пігіда // *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки.* – 2012. – № 16. – С. 129–137.
18. Розанова Ю. А. Социально-педагогическое консультирование детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей в системе начального профессионального образования [Электронный ресурс] / Ю. А. Розанова. – СПб., 2012. – 12 с. – Режим доступа : <http://www.zavuch.ru/accounts/login/?next=/uploads/methodlib/2012/3/11/>
19. Сокольська Л. П. Робота соціального педагога в закладах освіти. Конспект лекцій для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка та практична психологія» / Л. П. Сокольська. – Хмельницький : ХНУ, 2006. – 98 с.
20. Справочник социального педагога: 5–11 классы / авт.-сост. Т. А. Шишковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ВАШ, 2007. – 336 с. – (Педагогика. Психология. Управление).
21. Усик О. Ф. Робота соціального педагога з неблагополучними сім'ями: технологічний аспект / Олена Усик // *Гуманіт. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди» : зб. наук. пр.* – 2012. – Вип. 24. – С. 380–384.
22. Харченко С. Я. Соціально-педагогічне консультування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2012. – 403 с.
23. Шульга В. В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі : метод. рек. – К. : Ніка-Центр, 2004. – 124 с.
24. Щанкина О. А. Социально-педагогическое консультирование учащихся и с родителей: учебно-методический комплекс учебной дисциплины 0504000.62 «Психолого-педагогическое образование». – М. : [б. и.], 2013. – 25 с.

Гапончук Елена. Содержание консультативной деятельности социального педагога: аналитический обзор научных источников. В статье выделены и проанализированы основные направления исследования консультативной деятельности социального педагога общеобразовательной школы: общие основы социально-педагогического консультирования в школе; содержание и тематика консультирования в деятельности школьного социального педагога; основные проблемы консультативной деятельности социального педагога общеобразовательной школы.

Ключевые слова: социальный педагог, социально-педагогическое консультирование, школьное консультирование, консультативная деятельность социального педагога общеобразовательной школы.

Haponchuk Olena. The Content Advisory Activities of the School of Social Pedagogy: an Analytical Review of Scientific Sources. In the article the main directions of research counseling activities of the social teacher of secondary school are identified and analyzed: 1) general bases of the social-pedagogical counseling at school; 2) the content and themes of counseling in activity of school social teacher; 3) basic problems of counseling activity of social teacher of secondary school.

Key words: social teacher, social-pedagogical counseling, school counseling, counseling activity of social teacher of secondary school.

Стаття надійшла до редколегії
16.02.2015 р.